

Досліджено редакторську діяльність відомого педагога та методиста-математика другої половини XIX століття Василя Адріановича Євтушевського, який з 1878 по 1882 рік був редактором журналу "Народная школа" – чи не єдиного тоді друкованого засобу педагогічного самовдосконалення.

Исследована редакторская деятельность известного педагога и методиста-математика второй половины XIX столетия Василия Адриановича Евтушевского, который с 1878 по 1882 год был редактором журнала "Народная школа" – чуть ли не единственного тогда печатного средства педагогического самосовершенствования.

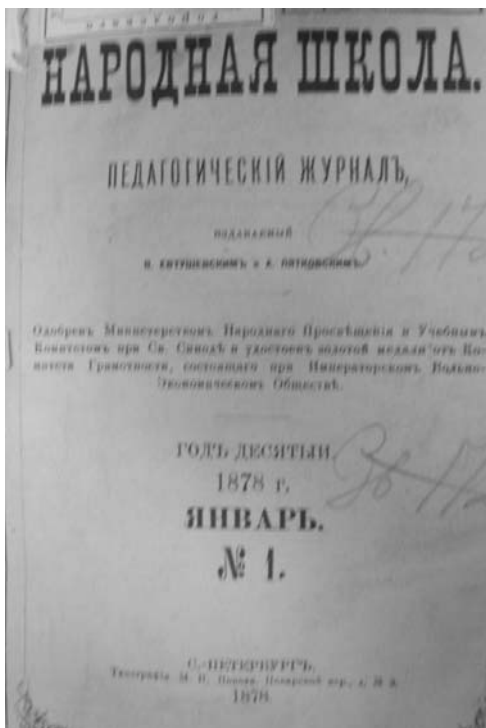
V.A. Yevtushevskiy's editorial activity on the basis of structure and contents of "Narodnaya shkola" journal has been studied in the article.

РЕДАКТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В. А. ЄВТУШЕВСЬКОГО

Л. П. Процай

В. А. Євтушевський

Журнал "Народная школа"

У вітчизняній науці Василя Адріановича Євтушевського представлено як відомого педагога та методиста-математика другої половини XIX століття. Дослідників цікавила передусім методична спадщина автора навчального посібника "Методика арифметики" [2]. Однак спектр його діяльності надзвичайно широкий і потребує детального вивчення.

У попередніх розвідках [6-8] ми встановили внесок педагога у розвиток педагогічного музейництва та професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів; розкрили ідею домашньої школи В. А. Євтушевського; з'ясували значення взаємодії сім'ї та школи у педагогічній спадщині вченого. Не менш активно та плідно була і редакторська діяльність В. А. Євтушевського, яка до цього часу не вивчена науковцями.

Актуальність даної теми зумовлена ще й тим, що вивчення діяльності редакторів педагогічних видань минулого спричинене необхідністю з'ясувати деякі аспекти функціонування вітчизняної педагогічної преси в історичних умовах, що склалися у 60-80-х рр. XIX ст. та характеризуються реформацією освітньої системи, появою та інтенсивним розвитком педагогічних новацій.

Аналіз наукового доробку сучасних дослідників дозволяє говорити про зростання інтересу до вивчення педагогічної періодики другої половини XIX ст. Увага приділяється як змісту періодичних видань (Проблема підготовки батьків до розумового виховання дітей у вітчизняній педагогічній журналістиці (Н. Гордій), Ідеал учителя у вітчизняній педагогічній журналістиці (Е. Панасенко), Проблеми фізичного виховання особистості у вітчизняній педагогічній журналістиці (Г. Приходько), Педагогічна просвіта батьків у вітчизняній педагогічній пресі (І. Дубі-

нець), Основи морального виховання дітей та юнацтва у вітчизняній педагогічній журналістиці (Л. Берсеневої) та ін.) так і редакторсько-видавничій діяльності відомих педагогів, просвітителів, освітніх та громадських діячів (Василя Симоновича (Т. Когут), Івана Франка (М. Василенко), Леоніда Глібова (І. Побідаш), Михайла Максимовича (О. Рясна), Володимира Науменка (І. Скоропад) та ін.).

Метою даної розвідки є висвітлення редакторської діяльності та внеску В. А. Євтушевського у розвиток вітчизняної педагогічної журналістики.

Як окремий вид діяльності педагогічна журналістика з'явилася у Росії на початку XIX століття. Вона стала ареною формування єдиного педагогічного простору, просвіти і виховання педагога, засобом пропаганди поглядів різних соціальних груп та суспільно-політичних течій [5].

Інтенсивний розвиток періодики з виховання та освіти відбувся у другій половині XIX ст. – у період підйому суспільно-педагогічного руху 60-х років. Цьому сприяли ліберальні реформи Олександра II у сфері системи народної освіти та розповсюдження в суспільстві численних теорій вітчизняних і зарубіжних педагогічних діячів, учених і мислителів. Зміст педагогічних журналів яскраво відображав різні течії суспільно-педагогічного руху, на шпальтах обговорювалися передові педагогічні ідеї.

Основною ідеєю, яку пропагувала педагогічна журналістика було формування у різних верств населення знання і віри в те, що освіта – це потужний фактор життєзабезпечення кожної людини, країни і суспільства. Її підтримував і приватний журнал "Народная школа," що виходив у Росії з 1869 по 1889 рік. Зрозуміти напрям роботи журналу та його підходи до розгляду тих або інших проблем освіти неможливо, не враховуючи особистості його редакторів, завдяки яким часопис "Народная школа" став важливою віхою в історії розвитку вітчизняної педагогічної періодики та педагогічної вітчизняної думки.

З 1869 по 1877 рік редактором і видавцем журналу "Народная школа" був Ф. Медніков, з 1878 по 1882 рік – В. Євтушевський, а з 1878 по 1889 рік – О. Пятковський.

Різномасштабні погляди першого редактора Ф. Меднікова на вирішення проблем народної освіти зумовили політематичний напрямок журналу. Про це свідчить його доповідь "Про загальні умови в народній освіті" на засіданні С.-Петербурзького педагогічного товариства. Питання виховання та освіти доповідач пов'язував із суспільним устроєм та економічним становищем широких мас населення, чим

порушив інструкцію Міністерства народної освіти про те, що на "педагогічних зборах не допускаються ніякі читання, роздуми і пропозиції, що не стосуються виховання та навчання" [3].

Таким чином, із самого початку журнал "Народная школа" був політематичним і поліфункціональним, оскільки виданням реалізувалася просвітницька, консультативна та оглядова функції, а його зміст визначався такими розділами, як "Законодавство", "Педагогіка і дидактика", "Історія народної школи і народної освіти", "Статі наукового змісту", "Огляд літератури", "Суміш та новини" [4].

В.А. Євтушевський, відомий на той час як талановитий педагог-методист, викладач математики 2-ої петербурзької військової гімназії, завідувач навчальної частини відомства дитячих притулків та співзасновник першого у світі педагогічного музею при військово-навчальних закладах у С.-Петербурзі, брав активну участь у роботі журналу. Разом з О. Пятковським він збирав та редагував матеріал, залучав нових авторів до співпраці та сам був автором статей.

Завдяки авторитетності видавців до співпраці були залучені провідні педагоги другої половини XIX століття. Почесне місце на сторінках журналу було відведено творчості К. Ушинського. У часописі була опублікована і остання його прижиттєва стаття "Загальний погляд на виникнення наших народних шкіл". Серед авторів журналу ми знаходимо М. Бунакова, В. Водовозова, П. Каптерева, Л. Модзалевського, Д. Семенова, К. Сент-Ілера, Ф. Резенера, О. Лєве, Д. Тихомирова, письменницю Є. Водовозову та ін.

Орієнтований на народних учителів журнал розглядав такі теми, як регулювання освітньої діяльності, теорія і практика виховання, стан навчальних закладів, спеціалізована література тощо.

Після смерті Ф. Меднікова у грудні 1877 року його редакторську та видавничу діяльність продовжили, як уже зазначалося В. Євтушевський та О. Пятковський.

У першому (січневому) виданні журналу 1878 року в рубриці "Нашим читачам" від імені редакції В.А. Євтушевський повідомляє, що програма і напрямок журналу залишаються незмінними, оскільки пріоритетом даного видання є народна освіта. "Ми продовжуємо думати, – пише Євтушевський, – що народна освіта є тим невичерпним джерелом, з якого черпають свої етично-моральні сили і держава, і суспільство. Переконані, що в ній укорінилися всі надійні принципи правильного політичного і суспільного розвитку. Жодна реформа, жоден благодійний за-

кон не втілиться в життя і не змінить його характеру, доки освіта не прокладе шлях до самого серця народних мас, доки вона не очистить того ґрунту, на який рука законодавця кидає насіння нових порядків" [2].

У цьому ж зверненні до читачів В. Євтушевський загострює увагу на вихованні та навчанні у народній школі, але зауважує, що "навчально-виховне значення народної школи – явище невизначене і непостійне: за одних же суспільних умов воно може підноситися, за інших недооцінюватися ...". Виходячи з цього, редактор закликає народних учителів, земських діячів, директорів, інспекторів народних училищ до правильного розуміння і реалізації принципу виховного характеру навчання, до єдності у цій справі, і зазначає, що від них залежить "чи надати народній освіті живого, осмисленого характеру, чи залишити її між життям та смертю. Узгоджена праця (учителів) може високо підняти народну школу, зробити її дорогим і любим народом закладом. ... Одноставність діячів є запорукою успіху, а від нього в такій справі залежить, без перебільшення, все майбутнє нашої Вітчизни" [2].

Окрім того, педагог наголошує на відсутності чітко визначених дисциплін у народній школі, їх змісту та методів навчання і звертається до науковців, методистів і всіх, хто небайдужий до проблем народної освіти з проханням "поділитися своїми спостереженнями і поглядами, вказати на можливі помилки і пояснити наші сумніви" [2].

На завершення В. Євтушевський узагальнює, що "тільки шляхом відвертого, вільного обміну думок можна зробити такий тип народної школи, у якому гармонійно поєднуються ідеальні вимоги теорії з насущними, практичними вимогами народного побуту". Це говорить про те, що демократія та свобода слова були основним принципом видання.

Отже, головним принципом часопису "Народная школа" була свобода слова, а метою – сприяння розвитку народної школи, реалізація просвіти серед народу, спрямування педагогічних сил на розробку програм, змісту, методів початкового навчання і виховання.

Аналіз архівних рукописів та видань журналу "Народная школа," дозволяє говорити про високий професіоналізм В. А. Євтушевського як у педагогічній справі, так і у редакційній. Шлях, вказаний Євтушевським для виведення педагогічної періодики зі звичайного рутинного стану, був надійним і правильним.

Розпочавши редакторську діяльність, Василь Адріанович потурбувався про те, щоб виключити із журналу сухий педан-

тичний тон, натомість оживити його практичними статтями. "Ми так багато вже наплодили теоретичних міркувань, – писав В. Євтушевський в одному з листів М. Корфу (від 09 лютого 1878 року), – що давно пора впроваджувати їх у практику та пояснювати на ділі... Але сил немає, працівників підходящих мало; більшість або туманні психологи, скоріше педагогічні психіатри, або практики-самоучки з хиткою системою в голові".

Розв'язання цього питання В. А. Євтушевський бачив у покращенні змісту журналу, залученні до роботи нових людей, переважно практиків. "Матеріалу сила, – продовжував у тому ж листі Євтушевський, – на його читання йде багато часу, а друкувати, тобто піднести бідному учителю – нічого. Підняв на ноги все, що можна було підняти, й чекаю допомоги. ... Прикро те, що наша педагогічна журналістика слабо зарекомендувала себе, суспільство дивиться на неї з недовірою і чекає "камуфлетів"".

За два роки на посаді головного редактора журналу "Народная школа" В. Євтушевському вдалося досягти певних позитивних зрушень у роботі видання, зокрема збагатити та урізноманітнити його зміст новими рубриками та додатками.

Так, у першому розділі "Законодавство" публікувалися не тільки законодавчі акти, постулати, накази, положення про народну освіту, інструкції, правила, витяги із засідань вченого комітету Міністерства народної просвіти, звіти губернаторів Російської імперії про прибутки, витрати та залишок бюджетних коштів, виділених на розвиток народної освіти, але й відомчі обов'язкові розпорядження для окремих навчальних закладів на користь народної освіти.

У розділі "Педагогіка і дидактика" розміщувалися різноманітні методичні матеріали, педагогічні та дидактичні праці провідних педагогів з усіх дисциплін початкового навчання і виховання. Наприклад, "Наукові основи навчання" М. Корфа, "Школа та життя" Д. Тихомирова, "Елементарні форми мислення" Т. Докучаєва.

У третьому розділі "Історія народної школи і народної освіти" велася хроніка народних шкіл, друкувалися статті історичного змісту, некрологи та ін. Наприклад, "Закавказька учительська семінарія," "Народна освіта Фінляндії," "Сучасний стан елементарних шкіл Парижу".

Євтушевський сприяв розвитку четвертого розділу "Критика і бібліографія". Із бібліографічного відділу читачі, зокрема вчителі, знайомилися зі змістом, перевагами та недоліками книг, що з'являлися. Це полегшувало їм вибір навчальної та методичної літератури, а також допомагало заощадити кошти на її придбання.

П'ятий розділ "Новини та суміш" містить, окрім статей, кореспонденції – систематичний огляд найбільш цікавих явищ у сфері народної освіти, а також заходів, що відбувалися на благо розвитку шкільництва. У цьому ж розділі публікувався нарис народної освіти закордоном та деякі цікаві факти з суспільного життя, що мають інтерес для народного учителя. Наприклад, "У якій місцевості найбільший розвиток народної освіти," "Фактична довідка про стан народної освіти до введення земств", "З'їзд народних учителів у С.-Петербурзькій губернії," "Погляди В. А. Жуковського на виховання і методи навчання," "Причини відносно повільного розвитку народної шкільної освіти" і т. д.

Крім того, в журналі були встановлені два нові розділи: "Іноземна хроніка з народної освіти" і "Педагогічна хроніка". Останній вів сам Василь Євтушевський. У ньому він розглядав найбільш актуальні питання для народних учителів та діячів народної освіти, розміщував огляди діяльності різних земств і міст з народної освіти, відомості про відкриття нових шкіл, обговорював питання про обов'язкове навчання та про фізичне виховання дітей тощо.

Досить детально розглядалися питання про прикладне мистецтво у школі, ремісничу технічну освіту, жіночі професійні школи, домашні та промислові прихідські школи. Проблеми та інтереси будь-якого типу шкіл завжди були близькими Євтушевському, і в хроніці народної школи він не раз обговорював їх потреби, наприклад, питання про необхідність учительських з'їздів, про наділення шкіл землею, пенсійну касу для народних учителів, шкільні приміщення, літні колонії та денні притулки для дітей, батьки яких працюють.

Як додатки до журналу виходили політичні відомості для народного вчителя, публікації просвітницького характеру з усіх предметів, деякі статті наукового змісту, що сприяють саморозвитку народного вчителя. А також додатками виходили "Літопис Петербурзького педагогічного товариства" і "Літопис комітету грамотності."

Слід зауважити, що журнал за такої структури та змісту, за час роботи головним редактором Василя Євтушевського, здобув неабияку популярність серед учителів. Внаслідок цього значно виросли обсяги продажу та розповсюдження часопису.

Але у червні 1882 року, у зв'язку з погіршенням стану здоров'я, В. А. Євтушевський передав О. Пятковському свої редакторські та видавничі права.

Слід зауважити, що журнал "Народная школа" носив демократичний характер публікацій, відкрито виступав проти контролю духовенства за роботою народної школи. Такий напрямок діяльності призвів до того, що Святий Синод і Міністерство народної освіти виключили "Народную школу" зі списку рекомендованої для учителів літератури, а вже в 1889 році часопис припинив своє існування.

Отже, редакторська та видавнича діяльність В. А. Євтушевського була досить плідною, значущою і професійною та стала вагомим внеском у розвиток педагогічної журналістики. За достатньо недовгий час свого існування (21 рік) журнал "Народная школа" відіграв важливу роль у розвитку вітчизняної педагогічної думки та пропаганді передових педагогічних ідей.

Таким чином, видання зробило величезну послугу багатьом учителям, позбавленим на той час будь-якої педагогічної освіти. А оскільки учительські інститути і жіночі педагогічні курси ще тільки зароджувалися, журнал "Народная школа" був чи не єдиним тоді посібником педагогічного самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Евтушевский В. Нашим читателям / В. Евтушевский // Народная школа. – 1878. – № 1. – С. 1 – 6.*
2. *Евтушевский В. А. Методика арифметики / В. А. Евтушевский – С.-Петербург: Н. Фену и комп., 1872. – 340 с.*
3. *Инструкция для педагогических собраний в С.-Петербурге // Отечественные записки. 1869. – № 11. – С. 132 – 133.*
4. *Народная школа: Пед. журн. – Г.1 – 21. – СПб.: Ф. Н. Медников, 1869–1889.*
5. *Очерки истории и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в. / [Отв. ред. А. И. Пискунов]. – М.: Педагогика, 1976. – С. 365–372.*
6. *Процай Л. П. В. А. Євтушевський – український педагог, просвітитель, засновник домашніх шкіл / Людмила Петрівна Процай // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 6 – 7. – С. 80 – 83.*
7. *Процай Л. П. Ідея домашньої школи у педагогічній спадщині В. А. Євтушевського / Людмила Петрівна Процай // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Випуск 1. – Полтава, 2010. – С. 124 – 131.*
8. *Процай Л. П. Ідея педагогічного музею у творчій спадщині В. А. Євтушевського / Людмила Петрівна Процай // Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки. – 2010. – № 176. – С. 132 – 136.*

Стаття надійшла в редакцію 01.07.2010 ■